

DR. TÖRŐ LAJOS

Az aszimmetrikus veszélyek a hadtudományi kutatás középpontjában**The Asymmetric Threats of Military Science Focus****Absztrakt**

Napjainkban egyre többet kell foglalkozni az aszimmetrikus veszélyekkel. A terrorizmus különösen fontos megismerési és kutatási feladatokat jelent a hadtudomány számára.

Abstract

Today, to need to deal with asymmetric threats more and more. Terrorism is a particular important cognitive tasks and research in military science.

Az aszimmetrikus kifejezés mind gyakrabban használt fogalom nem csak a tudományos igényű, hanem a közgondolkodás világában is. Az aszimmetria számos tudományban (matematika, fizika, orvostudományok, művészetek) fejez ki valamitől, valamilyen szabályosnak tekintettől való kisebb-nagyobb eltérést. Az emberi társadalom szociális miliójét tanulmányozva, a tényleges, a konkrét történéseket és a fenyegető veszélyek lehetséges tárházát tekintve nem alaptalan ez a jelenség. Biztosan állítható, az emberi lehetőség mai elérhető létezésén túl az egész emberiség jövőjéről van szó. A 2014. esztendőben az Iszlám Állam¹ terrormozgalom megerősödésében és internacionalizálódásában – az egyébként is törékeny békeállapotok világában – a legkritikusabb veszélyek egyike nyilatkozik meg. A huszadik század végére, a harmadik évezred kezdetére – az elmúlt másfél évtized tapasztalatai alapján – az emberiségnek a felerősödött aszimmetrikus fenyegetések jelenlétével kell számolnia. Ezek közül kiemeljük a terrorizmust, amely megnyilvánulásai alapján a globális veszedelmek között a legfenyegetőbbnek mutatkozik a mindennapi tapasztalatok alapján. Ha valamely jelenséget befolyásolni, megszüntetni szükségszerű, akkor mindenoldalúan meg kell ismerni annak történetét, belső természetét, struktúráját, működési mechanizmusát, éltető erejét, de legfőképpen a kiváltó okokat és tényezőket.

¹ Az *Iszlám Állam* kifejezés már önmagában is megtévesztő, amennyiben a terrortörekvés egy több mint másfél milliárdos hívőközösség normájára hivatkozik. A Korán alapvető tanítását semmibe veszi. Visszaél a vallási identitásban eredendően meglévő közösségi önzononosságtudat érzületével. A radikális mozgalom *állam jellege* pedig egyetlen kritériumában sem igazolható.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Vajon igazak-e a mai időkben, a huszonegyedik század második évtizedében azok a megállapítások, amelyeket már a tizenkilencedik század gondolkodói megfogalmaztak az emberi társadalom hosszú történetének tapasztalatait átlátva. Arra a következtetésre jutottak, hogy a társadalmi fejlődés, a haladás nem a harc nélküli, ártatlan létrejövés, hanem a kelletlen munka önmaga ellen. Ennek a jellemzésnek konkrétabb helyi értéket adva: az emberi társadalom fejlődése ahhoz a pogány bálványhoz hasonlítható, amely megölte a millióinak koponyájából issza a nektárt.

A huszadik század az első és a második világháborúval, helyi háborúkkal, genocidiumokkal, haláltáborokkal csak megerősítette ezeket az elméleti következtetéseket, felismeréseket.

Mély paradoxon húzódik a több évezredes emberi megismerés belső természetében is. A gondolkodó elme egyfelől nem ismer felső határt, a tudomány és a technika fejlesztésében, szakadatlan tökéletesítésében. A televíziózás, a számítástechnika, a nano- és géntechnológiák, a robottechnika, a hadügyi forradalmak sorozata, a világűr fokozatos meghódítása és sok minden más, mind-mind igazolják a technikai fejlődés határtalanságát. Másrészről az ember a saját maga társadalmi-szociális világában nem, vagy nehezen jut előre, megtorpan a maga teremtette történelem előtt, ahol pedig emberi cselekvés produkálta mindazt, ami szeme elé tárul. Mégis, ezt véli leginkább kiszolgáltatva a véletlennek, itt talál rá viszonylag legkésőbb a fölsímet törvények forrásaira. Jól példázzák mindezeket a túlélésért való küzdelem kegyetlenségei, a népiirtások, a vallási, a faji, az etnikai háborúk, a gyűlölködések, a bosszúk véres kimenetelei, az aszimmetrikus fenyegetések garmadája.

A *terrorizmus* történeti jelenség mind keletkezésében, mind a koronként változó célokban, az alkalmazott módszerekben és az eszközökben egyaránt. Az ókortól napjainkig változástörténetében két tendencia figyelhető meg. Egyfelől a *terrorcselekmények személyessége*, amikor meghatározott, konkrét egyének, csoportok ellen irányul a gyilkolás, a megsemmisítés, az elnyomás szándéka. A másik célzat, amely különösen fölerősödött a bipoláris világ összeomlásával és jelen van egészen napjainkig, az a *terrorisztikus pusztítás elszemélytelenedése*. Ilyenek a kiemelt objektumok ellen, a tömegközlekedési eszközökön, a szórakozóhelyeken, az utcákon, tereken nagyobb csoportosulásokat elkövetett merényletek.

A tradicionális háborúk történetében paralel jelen van az elszemélytelenedő pusztítás tendenciája. Az első világháborútól fokozatosan, majd a második világháború után robbanásszerűen fejlődő haditechnikák általi pusztítások láthatatlanná teszik az áldozatokat, a bombázásokat, a tüzérségi és légitámadások révén, amire nem volt lehetőség amíg karddal, szuronnal, bajonettel vagy lőfegyverek célgömbjébe nézve gyilkoltak a harcmezőkön.

Amikor a terrorizmust, mint a globalizálódott világ legfenyegetőbb megnyilvánulását elemezzük, abból kell kiindulni, hogy ez a típusú kihívás a fejlettség mai szintjén a legösszetettebb, a legsokoldalúbb, a legkomplexebb erőszak-megnyilvánulás. A terrorisztikus hadviselés jelentős, történelmileg meghatározott pontokon különbözik a hagyományos hadviseléstől, amelynek ismerete a vele szembeni eredményes küzdelem előfeltétele is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A HÁBORÚZÓ FELEK NEMZETKÖZI JOGALANYISÁGA

Elsőként a háborúban résztvevő hadviselő felek nemzetközi jogalanyiségében található döntő eltérés. A tradicionális háborúkat legitím, a nemzetközi rendszerben elismert szereplők (államok vagy államok szövetségesei) vívják egymással, ahol megfelelő gyakorlata van a diplomáciának és a nemzetközi jogok érvényesülésének. A terrorisztikus háborút vívó fél részéről nincs diplomácia, nem tartozik jogi felelősséggel, a nemzetközi rendszeren kívüli, illegitím szervezet. Hadüzeneteiben mérvadóak a fenyegetés és zsarolás jellegű módszerek és eszközök.

A HÁBORÚK CÉLKITŰZÉSEI

A globalizálódott terrorisztikus háború célkitűzései gyökeresen különböznek a hagyományos hadviseléstől. A hagyományos háborúk célrendszere többnyire konkrét földrajzi területek, e háborúk nyersanyaglelőhelyek, objektumok elfoglalására, megtartására irányulnak. A globalizálódott terrorisztikus hadviselés legfőbb célja a megfélemlítés, a válogatás nélküli gyilkos támadás, legtöbbször védtelen embercsoportok ellen. Mindezekben túl a rettegésben tartás, a szabad társadalom bomlasztása. Ez a szándékrendszer egyben az elszemélytelenedett gyilkolás-jelleg legfontosabb kifejeződése, amely a publicitást, a rémületkelés hatásaival igyekszik biztosítani.

A terrorizmust, mint harcmódot magukért tevő csoportok olyan sokféle ügyet szolgálhatnak, amilyen különfélék lehetnek az emberi közösségek érdekei és értékrendjei. Ahány terrorista csoport, annyi jól meghatározható ügy, hirdetve, milyen ideológia szellemében harcolnak társadalmi változásokért, a saját hitükkel, vallásukkal összefüggő célokért, etnikai, nemzeti sérelmekért.

A HÁBORÚKBAN HASZNÁLT FEGYVEREK ÉS ESZKÖZÖK

A tradicionális háborúban a haditechnika történelmileg fejlett, önálló kultúrát jelent. A haderő a fegyverzet minden válfaját alkalmazza a háborús cél elérése érdekében (légierő, szárazföldi erők, haditengerészet).

A terrorizmus mindenben, így a cél elérését szolgáló instrumentumokban is egy sor specifikumot hordoz magában. A merénylet elkövetésének legideálisabb tárgyainak tekinti az úgy nevezett „készen talált”, a mindennapi élet rendszerébe illeszkedő, ott nélkülözhetetlen használati eszközöket. Egy lopakodó bombázó több mint félmilliárd dollárba kerül. A terroristák „lopakodó bombázó”-ja egy közönséges személy, egy tehergépkocsi robbanóanyaggal, bombával a csomagtartóban.

A terrorista arzenáljában olyan eszközök szerepelnek, mint a házi készítésű bombák, távirányítású pokolgép, a légnyomásváltozásra működésbe lépő robbanószerkezetek, de a legutóbbi merényletek tanúsága szerint egyre gyakoribb, amint a terrorista önmagát, a robbanóanyaggal felszerelt testet tekinti a végrehajtás tárgyi eszközének is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A HÁBORÚK TÉRBELISÉGE

A hagyományos háborúkat harcmezőkön, tényszerű földrajzi térségekben, településeken és azok környezetében vívják, ahol a rendfokozat, az egyenruha, az alakosság, a szigorú elveken nyugvó harceljárások és hadműveletek dominálnak a katonai tevékenységekben. A terrorista stratégia nem verseng a terület gyakorlati uralmáért, nincsenek elismert háborús övezetek, nincs vagy esetleges a területi követelés.

A terroristák igyekeznek rákényszeríteni akarataikat kormányokra, a lakosságra, és félelemkeltéssel meghatározott irányba terelni környezetük viselkedését, de az ilyen típusú befolyásolás földrajzilag nem határolható körül. A terrorizmus, mint stratégia, nem támaszkodik „felszabadított övezetekre”, amelyek felvonulási területként a harc elmélyítését és továbbvitelét szolgálnák, megmarad a lélektani befolyásolás eszközénél, hiányoznak belőle a tényleges háború anyagi elemei. A terrorizmus hadviselésének „harcmezeje” erősen széttagolt, és kiterjed az egész ellenségnek deklarált társadalomra. A háború megvívásában felhasználja a legkorszerűbb technika minden vívmányát, és kihasználja a szabad társadalom nyíltságát, abba beépül, beolvad a társadalom testébe.

A terroristák felderítését nehezé teszi békés állampolgári létmódjuk látszata. Hogy mi-ként olvad be a terrorista a társadalom mindennapi életébe, azt jól mutatja a 2007. június végi, július elejei nagy-britanniai merényletkísérletek során őrizetbe vett Mohamed Asa példája. „A jómódú, jordániai családból származó orvost kimagasló tehetségnek tartotta az idegsebészeti szakma. Megdöbbsent kórházi kollégái szerint a csendes, fiatal doktor arról álmodott, hogy vezető szaktekintélyé válhat, és jó muzulmánként élhet családjával Nagy Britanniában.”²

Ebben az egyénben legalább két ellentmondás feszült. Egyrészt elitelendő, mint orvos, a hippokrateszi eskü szellemével ellentétes cselekedete miatt, másrészt elitelendő, mint muszlim hívő. Az iszlám eredendően a béke, a belenyugvás vallása, szent könyve előírja a nők, gyermekek, hadifoglyok és általában a védtelen emberek oltalmazását.

A HÁBORÚK IDŐTARTAMA

A háború időtartama a tradicionális hadviselésben egzakt módon mérhető. Meghatározott a hadműveletek, harcok kezdete, tartama és a fegyveres harc vége. Az időbeosztásban van a harccselekmények engedte mobilitás.

A terrorisztikus hadviselésben nincs abszolút kiszámítható kezdet és befejezés, azt az akciók sorozata jellemzi. A terrormerénylő a kedvező időpontot keresi, amelyben a rejtve kívülálló azon tényezőket figyeli, ahol a leghatásosabb a gyilkolás és megfélemlítés.

² Népszabadság, 2007. július.4., 7.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A HÁBORÚK FINANSZÍROZÁSA, A HADERŐK VISZONYAI ÉS A HÁBORÚK KIMENETELE

A hadviselés finanszírozása tradicionális háborúknál az állami költségvetés rendszeréből történik. A terrorizmus finansziális forrása a feketegazdaság, vagy az ellenérdekelt államok költségvetése.

A háborúba lépés haderőviszonyainál a hagyományosan háborúzó felek szembenálló hadereje, katonai személyi állománya, a fegyverzete, haditechnikája konkrétan felmérhető, egymással arányba állítható. A terrorisztikus „haderő” állománya és a terrorcselekményekre használt eszközök különössége miatt nem viszonyítható, nem állítható számarányba a szembenálló fél haderejével.

A háború kimenetelét, a győztes és a vesztes háborúzó fél kérdését illetően a tradicionális hadviselésben minden háború befejezéseként meghatározható, értékelhető a háborút megnyert és elvesztett fél pozíciója. A terrorisztikus hadviselésben nincs végső győzelem, az elért siker csak időleges és relatív. Nincs sem tűzszünet, sem békeszerződés, és ezen a ponton a kérdés kapcsolódik a nemzetközi jogalanyiség problémájával.

A kutatók foglalkoznak az általában vett terrorjelenség összetevőivel. Három mozzanatot kiemelve: Elsőként a szubjektív tényezőt említve, amihez kell az elégedetlen egyén vagy közösség, másodikként szükség van egy fanatikusan elszánt cselekvőképes csoportra, harmadikként vezérlő ideológiára.³

AZ ASZIMMETRIKUS (TERRORISZTIKUS) HADVISELÉSI MÓD JELENTŐS, TÖRTÉNELMILEG MEGHATÁROZOTT PONTOKON KÜLÖNBÖZIK A HAGYOMÁNYOS (TRADICIONÁLIS) HADVISELÉSTŐL

Fsz.	A háború megvívásának körülményei	A hadviselési mód kultúrája	
		Tradicionális	Aszimmetrikus
1.	A háborúban résztvevő felek jogalanyisága (legitimitás, diplomácia, hadüzenet és felelősség)	A nemzetközi rendszer legitim szereplői (államok, államszövetségek) vívják a háborút diplomáciai, nemzetközi jogi háttérrel.	A terrorisztikus fél illegitim, nemzetközi rendszeren kívüli, nincs diplomáciai, jogi kötődés, nem tartozik felelősséggel.
2.	A háború célrendszere	Meghatározott terület, objektum birtokba vétele, elfoglalása.	Megfélemlítés, rettegésben tartás, a szabad társadalom bomlasztása.
3.	A háborúban alkalmazott eszközök	Történelmileg fejlett és alkalmazott haditechnika.	„Készen talált” (repülőgép, gépkocsi, a terrorista önmaga) eszközök kihasználása.
4.	A háború időtartama	Meghatározott a hadművelet kezdete és vége.	Időtlen. Nincs kiszámítható kezdete és vége (akciók sorozata).

³ Vékássy Lili: A terrorizmus története és háttere. (Bővebben, irodalom jegyzék szerint.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Fsz.	A háború megvívásának körülményei	A hadviselési mód kultúrája	
		Tradicionális	Aszimmetrikus
5.	A háború térbelisége	Konkrét földrajzi térség, település, objektum.	Határtalan, a legszűkebbtől a globális dimenzióig.
6.	A háború finanszírozása	Az állami költségvetés rendszeréből.	A „fekete gazdaság” forrásai, „ellenérdekelt” államok költségvetése.
7.	A háborúba lépés haderőviszonyai	Mérhetőek, egzaktak a háborúzó felek erőviszonyai.	A „terrorisztikus haderő” állománya és használt eszközei miatt nem viszonyítható.
8.	A háború megvívásának módja	Konkrét hadrendben (egyenruha, alakítás, harc mód)	Beolvad a társadalom mindennapi életfolyamataiba és élettevékenységébe.
9.	A háború kimenetele, a győztes és a vesztes kérdése	Minden háború befejezésekor meghatározható, értékelhető a háború győztese és vesztese.	Nincs végső győzelem, a győzelem időlegesen, relatív.

A történelmileg kialakult különbségek ellenére a két hadviselési mód azonosságot mutat a centralizált jellegben és a szervezetek hierarchikus felépítésében.

A terrorizmus típusainak leírásakor az alábbi kategorizálási lehetőség adódik:

Mindenekelőtt a *helyi terrorizmus*, amelyet egy bizonyos vidék, ország vagy régió belső feszültségei váltanak ki, s egy bizonyos kormány ellen irányul.

Másodsor az úgynevezett *importált terrorizmus*, amelyet kizárólag a lakossághoz nem tartozó idegen csoportok követnek el egy állam területén.

Harmadikként a *külföldi terrorizmus*, melynek akcióit nem egy bizonyos állam népességéhez tartozó egyének vagy csoportok hajtják végre, s nem ennek az államnak a politikai vagy társadalmi rendje ellen irányulnak.

Negyediként a *társadalmi terrorizmus*, amelyet egy államban a társadalom bizonyos csoportjai követnek el egymás, de nem a hatóságok ellen.

Utolsóként pedig az *idegenben elkövetett terrorcselekmények*, amelyek más államok területén játszódnak le egy bizonyos állam képviselői, polgárai, javai vagy szimbólumai ellen.

A TERRORIZMUS ELLENI HARC KÉRDÉSÉHEZ

Ha a nemzetközi terrorizmus az emberiség biztonságának egyik legnagyobb fenyegető veszélyét jelenti, akkor az ellene való küzdelem csak nemzetközi összefogással érhető el.

A terrorszervezetek csak akkor birtokolják a legkorszerűbb kommunikációs hálózatokat, a legújabb fegyvereket és a nemzetközi médiához fűződő kapcsolatokat, ha van olyan állam, amely segíti őket. Az állam által támogatott terrorizmus fokozott veszély a megcélzott országok népessége számára, egyrészt a rendelkezésükre álló nagymértékű fegyver-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

ellátás miatt, másrészt, mivel fegyverzetük a mai technológia révén sokkal pusztítóbb, mint a múltban, s ehhez csak állami támogatással juthatnak hozzá, harmadrészt pedig azért, mert az államok által támogatott terrorista akciók államok közötti, tehát nemzetközi konfliktusokhoz vezethetnek.

A nemzetközi terrorizmus elleni harc jelenti:

Mindenekelőtt hatásos szankciók alkalmazását azon államokkal szemben, amelyek támogatást nyújtanak a terrorizmusnak. A szankciókat ki kell terjeszteni a diplomáciai, gazdasági és a katonai területekre egyaránt.

Másodsorban a nemzetközi terrorizmus elleni harcot – a polgári szankciók alkalmazásán túl – a fegyveres erők egyik feladataivá kell tenni.

Harmadikként el kell vágni minden terrorizmust segítő vonalat, be kell fagyasztani a terrorista rezsimek és szervezetek kinnlevőségeit.

Negyedszerre pedig, a terroristagyanús elemek letartóztatásához szükséges kritériumokon enyhíteni kell.

Az Egyesült Államok elleni terrortámadás és az azt követő időszak terrormerényletei igazolják, a terrorizmus elleni fokozott küzdelem létjogosultságát. Minden küzdelem mellett, valószínűleg a terrorizmusnak szinte minden feltétele súlyosbodni fog rövid- és hosszú távon egyaránt. Az erőszak transznacionalizálódása a posztmodern korszakban a globalizáció történelmi, szociális-társadalmi terméke, amikor egyre kevesebben vannak, akik mind többet, és mind többen vannak, akik keveset, vagy semmit nem birtokolnak. Az értékeket elvető nihilizmus (a kifejezés technikai értelmében) az új hitek keresése, de különösen a fiatal nemzedékekben, a fennálló rendszerből való kiábrándulás erősödni fog. A nélkülözés, a munkanélküliség, a kilátástalanság, az etnikai feszültségek, a nukleáris fegyverektől való félelem, a súlyosbodó ökológiai problémák és a jóléti váromlás keltette csatlódások egyaránt növekedni fognak, különösen a túlnépesedett, fejletlen emberi közösségek körében, de a Föld minden térségében.

Az embereket elválasztó értékrendszerek és a fokozódó meg nem értés, amelynek folytán bizonyos csoportok erősen elköteleződnek egymásnak ellentmondó nézetek mellett, szintén mind nagyobbá lesz. A nemzetközi terrorizmus, az ellenségeskedés és a fanatizmus is egyre jobban elterjed.

Mindezek az érintett országokat és koalíciókat radikális ellenakciókra készítetik a terrorizmus ellen, de ez a küzdelem csak akkor lesz teljesebb értékű, amennyiben a harc nem kizárólag az okozatok ellen irányul, hanem törekszik a kiváltó okokat megszüntetni.

Kulcsszavak: aszimmetrikus fenyegetés, terrorizmus, történetiség, tradicionális háború, aszimmetrikus háború, terrorizmus tipológiája.

Keywords: asymmetrical threats, terrorism, historicity, traditional war, asymmetrical war, topology of terrorism.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Segesváry Viktor: A terrorizmus elleni háború. Valóság. 2002. augusztus
2. Alvin Toffler: Tudás, gazdagság és erőszak a 21. század küszöbén. Bp., Európa Kiadó, 1993.
3. Vékássy Lili: A terrorizmus története, háttere és az ellene való harc. Politikai krízisek Európa peremén a Kaukázustól a Brit-szigetekig. Tanulmánygyűjtemény. /Szerkeszti: Kovács Bálint-Matevosyan Hakob./ Magyar Napló, 2014.
4. Ekhard Kohrs: Innere und aussere Sicherheit gemeinsam betrachten. Europäische Sicherheit, 12/2001.
5. Törő Lajos: Az erőszak posztmodern-korabeli globalizálódása./ ZMNE, KLHTK. Kari Tudományos Tanulmánykötet. Szerkeszti: Szelei Ildikó. 2008.